

УДК 165.742+17.021.2

DOI <https://doi.org/10.32837/apfs.v0i34.1069>**У. М. Мараєва**ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2600-8532>

кандидат філософських наук,

доцент кафедри філософії

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

В. Ю. ДолішнякORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6128-4479>

магістрант кафедри філософії

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

ПЕРСПЕКТИВИ ГУМАНІЗМУ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОСТМОДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ

Постановка проблеми. Актуальність теми гуманізму та передумов його формування як світоглядної системи залишається центральною проблемою сучасного цивілізаційного простору. Глобалізаційні процеси в культурі, політиці, постійний розвиток інформаційних технологій, постмодерна критика усталених норм та цінностей, руйнація бінарної, ієрархічної картини світу потребують перегляду класичної гуманістичної парадигми.

Попри всі спроби перейняти філософсько-світоглядний досвід гуманістичного ідеалу, людина в сучасному світі залишається на роздоріжжі у виборі між ідеалами новоевропейської філософії з її раціоналістичним світоглядом і концепцією щастя, рівних прав і свобод, власного призначення та потрактуванням людини в екзистенційній філософії, де вона відчуває страшний тиск знеособленого суспільного механізму, прагне звільнитися від нього і стати автономною. Постмодерна традиція, відтак, має гуманістичну спрямованість і визначає новий образ людини, де основним стає не загальне, а локально-неповторне, особистісне. Постмодерністська людина з іронією ставиться до глобальних перебудовчих проєктів Модерну з його логоцентричною свідомістю та всезагальних можливостей розуму. Тому людська сутність визначається змінною, а абсолютні цінності стають умовними.

Процес трансформації культури розвиває традиційні форми ідентичності, які виступали маркером причетності до певного оточення чи цінностей. Дезорієнтованість у світі посилює негативні тенденції і процеси, віддзеркалюючи загальну духовну кризу і кризу самоідентифікації окремого індивіда. Утвердження культу масового споживання, орієнтація на статус, імідж чи зовнішню респектабельність активно посилюють процес відчуження як окремого індивіда, так і суспільства в цілому.

На тлі духовно-світоглядної кризи це відчуження має наслідком відсутність комунікації, «замкненість власного Я» стосовно інших, асоціальність і споживацький світогляд, що став результатом цивілізації. Поява людини-дикуна в ХХІ столітті, що

«зростає в еру комп'ютера та засобів масової інформації» і перетворюється лише на споживача, веде до неминучої кризи комунікації, а відтак, і руйнування соціальності. [17, с. 36] З цим ще пов'язана і світоглядна криза, що виявляє людину, яка «загубилася у соціальному житті» [9], а у світі комп'ютера присутня тільки ідеально. Отже, «постлюдина» стала залежною від розвитку штучної реальності і тих умов, що змушують її швидко адаптуватися у світі комп'ютерних технологій. Такі тенденції зумовили глибинні причини кризи чи деконструкції гуманізму, де критика і синтез попереднього соціокультурного досвіду змушує шукати нові шляхи залученості людини у глобалізаційних процес. У синтезі наукового та соціогуманітарного знання людина як суб'єкт історії змогла б зреалізувати не тільки свої вітальні потреби, а й створити умови для саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз філософсько-теоретичної літератури показує широке зацікавлення проблемою людини і її шляхів реалізації в сучасних умовах життя. Тому для дослідження проблеми гуманізму філософсько-теоретичним підґрунтям стали праці вітчизняних та зарубіжних філософів, культурологів, психологів, педагогів минулого і сьогодення, що визначили різні потрактування гуманізму як світоглядної установки, його філософського, культурологічного, релігійного та етичного вимірів у системі соціогуманітарного знання. Це, зокрема, праці Аврелія Августина, Аристотеля, Ф. Аквінського, Р. Декарта, Сократа, Б. Спінози, Конфуція, Дж. Локка, Піко делла Мірандоли, Платона, Е. Ротердамського, ін. Окремі філософський доробок становлять праці, що розглядають екзистенційно-антропологічні виміри гуманізму в історико-філософському дискурсі. Це праці Ж. П. Сартра, М. Хайдеггера, М. Бердяєва, ін. Для аналізу сучасного гуманізму важливими теоретичними розробками на тлі розв'язання фундаментальних соціально-філософських, культурологічних, освітньо-виховних проблем стали праці

І. Бичка, О. Лосєва, І. Касавіна, С. Кримського, Н. Хамітова, Ф. І. Фролова, ін., що на тлі світоглядно-духовної кризи намагаються визначити шлях сучасного соціуму і основне призначення людини.

Постановка завдання. Для сучасної «постлюдини» головним стає питання як вижити у світі і не загубитись у ньому? Як віднайти для себе головні стратегії свого саморозвитку, не конфліктуючи із самим собою і своїм осередком? Де і в чому шукати ресурси для свого самоздійснення? Тому завданням є встановлення зв'язків постмодерної культури з основами сучасного гуманізму, їх трансформації в умовах сучасного суспільства та розробка гуманістичної стратегії розвитку людини.

Виклад основного матеріалу. Для сучасного простору визначальним стає включення людини у суспільство, її соціальна роль. Суспільство є тим плацдармом, середовищем, де людина розкриває свої соціально-комунікативні потенції. Гармонізація відносин людини як одиниці, таким чином, із соціумом є «умовою існування і розвитку цілого, і навпаки, здичавіння одиниць веде до занепаду суспільства» [17, с. 39]. Встановлюючи постійний діалог зі світ інших суб'єктів, людина встановлює діалектичну єдність інтерсуб'єктивного і інтерперсонального, конструюючи при цьому свій реальний світ у синтезі світоглядів, думок і знань, тобто життєвого досвіду. Цей досвід допомагає їй (чи окремому суспільству) обрати головну стратегію свого розвитку і втілити її у цивілізаційному проєкті. З одного боку – вибір стратегії дає можливість стати розвиненому суспільству суб'єктом геополітики [16, с. 82], з іншого ж – вільний індивід, здатний творити свою власну історію на засадах гуманізму, творчості і самоутвердження – сильний гравець у сучасному цивілізованому суспільстві.

Історичний досвід засвідчує, що проблема гуманізму стає найбільш актуальною в ті часи, коли людство починає діяти за зовсім протилежними принципами і тоді гуманізм часто стає механізмом утримання людської агресії. Семе поняття «гуманізм» та «духовність» сьогодні розуміються як гарантії основних прав людини як умова збереження гуманних основ буття; як підтримка слабших, що виходить за межі звичайних уявлень нашого суспільства про справедливість; як формування соціальних і моральних якостей, що дозволяють особистості само реалізуватися на підвалинах суспільних духовних і матеріальних цінностей [11, с. 4].

Генеральна асамблея МГЕС в «Амстердамській декларації» (2002р.) [1] визначила основні принципи сучасного гуманізму, серед яких головними є:

– Особиста свобода людини, що супроводжується соціальною відповідальністю. Вона реалізується через залученість людини до цілого і відповідальність за свої вчинки перед суспільством.

– Демократичні відносини і права людини, які дають можливість кожній людині зреалізувати себе і тримати рівні права у різних сферах діяльності. Вони можуть бути здійснені у правовій державі через вироблення політичних цінностей, таких як свобода, закон, справедливість, політичний плюралізм. Гуманізм, таким чином, виступає морально-психологічним полем для обговорення і вирішення конфліктів (світоглядних, ментальних, культурних, політичних тощо).

– Мораль – невд'ємна властивість людської природа як спосіб самовиявлення унікального й особистісного в людині, де гуманізація розглядається не як загально універсальна безумовна святиня, а як процес цілісного прояву духовності людини в реальності її буття [11, с. 3–4]. У соціальних відносинах ця мораль розглядається як повага та толерантність по відношенню до інших, до Універсуму. Тому просвітницьке уявлення щодо перетворення Всесвіту за образом і подобою людини, її уявлень про розумність повільно поступається місцем більш потужній, етично залежній та відповідальній думці про справжнє становище людини в світі [15, с. 350–353].

– Релігійний гуманізм як альтернатива і доповнення світського гуманізму.

– Наука, яка повинна бути використана з метою творення, а не руйнації. З погляду І.Т. Касавіна, постмодернізм демонструє такого роду свободу, обернувши знання саме на себе, причому не заради пропедевтики, яка б розчистила місце для позитивного предметного знання, а заради процесу самопізнання суб'єкта, що пізнає. Неугилятарний характер нового критицизму, визначений І.Т. Касавіним, як «фундаменталізм зі зворотним знаком», поєднуючи цілепокладання суб'єкта (і картезіанського cogito, і кантівського трансцендентального суб'єкта) з когнітивним різноманіттям постмодернізму, перетворює це різноманіття на суспільне благо, а науку – на «гуманістичний проєкт» [10, с. 252].

– Мистецтво, яке через творчість і уяву надишає до зміни (самозміни) самої людини. Творчість є підставою для творення особистістю навколишньої дійсності, відображаючи свої особистісні, індивідуальні духовні запити.

– Гуманізм як спосіб життя для всіх чи життєва позиція, що передбачає прагнення до творчого і етичного життя.

Отже, сучасний гуманізм – це система наукових знань, головними блоками якої є антропологічні, філософські, психологічні, юридичні, екологічні та педагогічні знання. Весь цей потенціал людство отримало у результаті аналізу, синтезу та модифікації ідеалів, які гуманізм висуває особистості у наш час. По-перше, *особистісні* – ідеали жити здоровим і осмисленим життям, до других, *моральні* – дотримуватися загальноприйнятих

норм моралі, до третіх, *цивільні* або *правові* – дотримуватися правових норм держави, насамперед, зафіксованих у конституції, до четвертих, *естетичні* – виховувати естетичний смак, уміння відрізнити прекрасне від потворного, до п'ятих, *інтелектуальні* – культивувати цінності розуму, пізнання, критичного мислення, до шостих, *екологічні* – дотримуватись екологічної етики, спрямованої на збереження та оздоровлення навколишнього середовища. Всі ці вимоги, які сформулював сучасний гуманізм, проявляються у різних сферах буття людини, з самого початку зародження ранніх суспільств.

Новий гуманізм прагне зосередитися на наукових дослідженнях у пошуках нових основ буття людини і суспільства. В межах дослідження сучасних перспектив гуманізму активно функціонують напрямки гуманістичної орієнтації, спрямовані на перспективи людини, її буття та подальшого розвитку, проблеми соціального прогресу та подолання відчуження як духовного, так і соціального. Тож сучасні перспективи гуманізму намагаються активно розробляти і впроваджувати різні соціальні проекти гуманізації людських стосунків, визначаючи принципи сучасного гуманізму в його перспективах як «нового сенсу моральної відповідальності в ставленні до життя <...> у формі «позамовної комунікації», тобто внесення гуманістичного ідеалу в масову свідомість» [13, с. 214–215]. Тому гуманізм виступає засобом самозбереження та мотивації людини у світі, спрямовує проти авторитарності та контролю людського мислення.

Сучасна криза духовності, а відтак і деформація фундаментальних цінностей, пов'язана з розвитком науки, техніки, інформаційних технологій все більше змушує замислитися про основні критерії гуманізму і їх трансформацію у сучасному цивілізаційному просторі. Ідеали епохи Відродження виявляються недовірними у ситуації постмодерну. Простежуючи генезис ідеалів гуманізму в філософії, політиці, праві, мистецтві, науці, релігії, освіті та економіці, а також виводячи антигуманність, як процес занепаду епохи, кризи духовності і відчуження людини суспільству можна зрозуміти причини упадку, застою і розвитку країн.

Критичне переосмислення ідеалів і цінностей гуманізму у XXI столітті зумовлює переорієнтацію їх вимог на основі синтезу передової наукової думки та соціальних наук, порушуючи соціально-зорієнтовані питання і тим самим формуючи інтеграцію соціальних дисциплін і науки, раціоналізуючи концепції і процеси, закладені у соціології, історії та філософії з відповідними технологіями і соціальними проблемами [18, с. 884–885]. З одного боку, людина як носій духовності відображає основні світоглядні цінності в результаті своєї практичної діяльності, з іншого – в процесі комунікації людина конструє свій власний простір на принципах гу-

манізму, поєднуючи розум, волю, емоції, відчуття і цінності, ідентифікуючи себе у суспільному бутті, створюючи свій власний «життєвий проект» як етнофор, разом із свободою, вибором і відповідальністю. Такий цивілізаційний проект, за визначенням Н. Хамітова, здатний актуалізувати «нерепресивні умови по справжньому гідної самореалізації», де творча і співтворча атмосфера сприяє відтворенню реальності, а не ілюзорності цивілізаційного розвитку [16, с. 76–77].

Людина як невід'ємна частина природи, носій життя, суб'єкт діяльності і пізнання постає мірою буття світу, що її оточує. Це дає підстави концептуалізувати поняття буття як «світ-буття-життя», тобто феномен *світу-буття-життя* полягає у тому, що світ стає буттям лише посередництвом життя людини як суб'єкта чуттєво-раціонального його пізнання – її відчуття світу, сприйняття світу, розуміння світу.

Досвід *світу-буття-життя* є інтерсуб'єктивно значущим та спільним для людей, перш за все, у межах спільноти у її сутнісних структурах. Доречно тут буде використати поняття «життєвого світу», світу безпосереднього життєвого досвіду, свідомості як суб'єктивних переживань та самопізнання. Ця дофілософська, донаукова, первинна в гносеологічному відношенні свідомість існує ще до свідомого прийняття індивідом теоретичної установки, здійсненої на основі раціонально-мисленевих операцій. Життєвий світ, за Е. Гуссерлем, є сферою «відомого всім, безпосереднього і очевидного», це «коло впевностей», до яких ставляться з довірою, давно існуючою і які прийняті в людському житті поза всяких вимог наукового обґрунтування [5, с. 238–240]. Згідно з феноменологічним вченням Е. Гуссерля поняття природи як об'єктивного світу реальностей не може бути протилежним світу людини як її завжди суб'єктивного життєвого світу.

Поєднанням, моментом єдності *світу-буття* взагалі і *буття* людини є *життя*. І. Бичко розширює поняття життя до обсягу поняття роду людського і ще далі – до обсягу всього живого у Всесвіті. Проте таке розширення зовсім не усуває того факту, як зазначає філософ, що для світоглядного самовизначення кожного з нас ніколи не стає байдужою його індивідуальна життєздатність. Остання – найнеобхідніша передумова усіх інших людських намірів, бажань, прагнень і домагань. Саме завдяки власній життєспроможності людська істота сприймає все довкілля, самовизначається щодо нього і у структурі буття. Життєспроможність – передумова мислення, без якого таке самовизначення також неможливе. Життя являє собою таку саму висхідну й первинну даність для індивіда, як і предметне буття зовнішнього світу. Ні те, ні інше не потребує жодних попередніх визначень, аби постати у власній

якості. Вони просто дані індивідові, з них починається увесь подальший рух його, індивіда, самоздійснення. Предметне буття дане через життя, і життя розгортається як предметний процес. І. Бичко визначає людське життя, життя індивіда й особистості як специфічну реальність, що існує у формі суб'єктивного цілепокладального процесу творення таких матеріальних і духовних умов життя, які на практиці та у свідомості забезпечували б досягнення найважливішої «рівності»: «Я» – «людина». При цьому життя постає не як засіб для людського самоствердження, а як його найважливіша природна передумова, яка стає водночас і суспільно-історичною. Адже зазначений цілепокладальний процес зумовлює складну архітектоніку людського способу буття. Таким чином, специфічне виявлення взаємовідношення людини й буття, людини і світу, у якому людська форма освоєння світу та об'єктивна форма його буття збігаються у єдинім процесі, називаємо «*життям-буттям*» самої людини. [3]

«Життя-буття» людини покликане здійснити свій життєвий потенціал, зреалізувати можливість людини у цивілізаційному проєкті, зробити власний вибір, перетворивши потенційне в актуальне завдяки творчій реалізації своїх пізнавальних властивостей. Цей цивілізаційний вибір, як слушно вказує Н. Хамітов, веде не тільки до зміни соціальної системи, а й трансформації буття людини [7, с. 47].

Разом з цим, людина як носій свідомості, творить свою власну історію, поєднуючи традиційне із сучасними потребами, тому «для життя свідомості необхідним є дотримання проєкту своєї минулої історії», що реактивує минуле і проєктує майбутнє, посилюючи особистісне начало на колективному суспільному тлі [14, с. 91]. Саме традиція як фактор самозбереження і самовідтворення відповідає домінуванню власного «ми». «У феномені історичного поєднанні ідея об'єктивного часу і часовість суб'єктивного самоздійснення» [14, с. 92]. Вона в історичній ретроспективі показує життя однієї людини з іншими та спадковість поколінь, збереження їх досвіду і відтворення у майбутньому. Людина, засвоюючи морально-правові норми, правила мислення та граматики, форми побуту та естетичні смаки, стає не просто представником певного способу життя, типу культури і ментальності, – а продовжує залишатися унікальною саме тому, що всі зовнішні впливи пропускає через внутрішню духовну призму. Отже, виробляє власне ставлення до життя, створює, будує власну особистість, у кінцевому випадку і життя. Таким чином, самореалізація, самоутвердження та самоідентифікація особистості повинна формуватися на ґрунті власне української ментальності та світоглядних мотивів українського народу, оскільки «кожна культура має здійснити свою,

закладену в її глибинних основах місію збагачення загальнолюдської культури» при визначенні цивілізаційного вибору країни [7, с. 48]. А досягнення гармонії між людьми може відбутися через звернення до традиційних форм існування, усвідомлення своєї самобутності та ідентичності через збереження багатовікових традицій українського народу. Крім цього, фундаментальні цінності, закладені у світогляді і ментальності українців, становлять соціокультурну матрицю, духовний стрижень традиційного суспільства в процесі модернізації. Чим стійкіший «духовний стрижень» суспільства, тим меншою є його трансформація і модернізація.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливою умовою утвердження загальнолюдських цінностей є розробка державних програм та національних стратегій розвитку, що відповідають принципам гуманності, моральності, толерантності і є продуктивними в умовах розбудови сучасної держави. Основними ознаками національних проєктів є відображення суспільного і особистісного буття українців на тлі власної культури, ідентичності, світоглядно-ментальних настанов, способу життєдіяльності і ставлення до фундаментальних гуманістичних цінностей. Саме таке складне зіткнення «традиційного» і «модернізаційного» призводить до того, що традиція стає одним із джерел культурної модернізації.

У світлі етико-антропологічного зрізу людського буття людина, синтезуючи попередній досвід, моделює своє сласне середовище згідно гуманістичних принципів, де не егоцентризм чи матеріальний прибуток є основою самореалізації людини, а творче самоздійснення людини як суб'єкту історії, її щастя і успіху, гідного життя, прав і свободи у відповідності до моральних цінностей та ідеалів. Ситуація «успіху» створює, таким чином, оптимістичне налаштування на світ, розкриває можливості кожної окремої людини, надає їй впевненості не тільки в собі, а й у завтрашньому дні, що, на думку Г. Балла, сприяє «гармонійному розгортанню позитивних людських здатностей» [2, с. 8]. Людські потенції перетворюються в здатності самореалізуватися не тільки в суб'єктивній, цілеспрямованій, осмисленій активності, а й у «конструктивній діалогічній взаємодії суб'єктів (індивідуальній і груповій)» [2, с. 8].

Такий «проєкт щастя» в сучасному цивілізаційному просторі показує основне призначення людини, де щастя постає як гідна самореалізація, зумовлена не споживанням, а *творчістю* – робити щось для когось, отримуючи задоволення; усвідомлено діяти згідно вищих цінностей, утверджуючи позитивний баланс життя в цілому (В. Татаркевич); «бути, а не мати», встановлюючи взаємозв'язки зі світом і самим собою, де самореалізація не стає засобом для володіння чимось,

а самоцінністю (Н. Хамітов). В цьому сенсі «бути» означає відбутися, здійснитися, зреалізуватися як людина, тобто залишити слід, досягнувши рівноваги як основи гомеостазу у житті людини. Важлива роль у розробці даного проєкту, на думку Н. Хамітова, надається сучасній інтелектуальній еліті, яка через освіту і виховання гуманістичних принципів повинна змінити ціннісні акценти та «неплідні паттерни поведінки як особистості, так і суспільства» [16, с. 78]. Цінності сучасного гуманістичного суспільства та світоглядні трансформації, таким чином, повинні бути результатом публічного діалогу, «який модерують моральні авторитети з числа наукової, художньої та релігійної спільноти» [7, с. 48]. Такі зміни, однак, будуть продуктивними лише у спільній взаємодії влади і народу на принципах небайдужості до себе, до власної історії та майбутнього суспільства. Тож соціальні проєкти створюють ґрунт для нових можливостей гуманізму і в сучасну епоху у мають змогу синтезувати попередній досвід і різноманіття трактувань гуманізму (релігійне, моральне, естетичне чи наукове) в єдиний фундамент гармонізації людських стосунків.

Висновки. Таким чином, з одного боку, гуманізм постає як ідеологія чи світогляд, в межах якого визначені ціннісні орієнтири людини, її права на щастя, розвиток та прояв своїх позитивних здібностей, на вільну та відповідальну участь у житті світу та суспільства, можливості її реалізації. Такі критерії гуманізму були проголошені ще в епоху Відродження.

З іншого, гуманізм може виступати методом, тобто способом осмислення місця і призначення людини в сучасній цивілізації, де основні критерії гуманізму: раціоналізація розумних відносин, рівні права і можливості у синтезі із морально-етичними ідеалами стають рушійною силою ідентифікації людини. В такому контексті можна розглядати його з урахуванням метаантропологічного підходу, де основні принципи сучасного гуманізму стають актуальними в інтеграції філософської антропології, екзистенціалізму і персоналізму із залученістю їх світоглядних ідей до процесу подолання сучасної кризи людини, її цілей і самоствердження у світі. Метаантропологічний підхід розглядає, таким чином, людину не тільки природну і соціальну, чи творячу світ символів і духовних артефактів, а ту, що здатна вийти за межі свого буття у світ духовно-душевний, моральний, трансцендентний. В цьому контексті саме духовність як «кордоцентрична горизонталь» постає вихідним принципом гуманізму.

Сучасні реалії показують, що існування сучасного суспільства не можливе без розвитку інформаційних технологій та мережі Інтернет. Це призвело до дегуманізації та духовної кризи. Однак, в добу інформатизації суспільства людина отри-

мує доступ до широкого спектру знань, на основі узагальнення і синтезу шляхом критичного мислення може обирати для себе ті найбільш цінні, що відповідають гуманістичним ідеалам. Саме людяність як незмінна ознака суспільства стає основою формування людини в її культурно-історичній та творчій діяльності, визначаючи її творцем самої себе у синтезі унікального та універсального. Критерії сучасного гуманізму широко виходять за межі його класичного трактування. Сьогодні стосунки повинні будуватися не «кожен сам за себе», безвідповідальному активізму чи пасивному спогляданні. Метою розбудови сучасного українського суспільства стає активна соціальна позиція ненасильства над собою і іншими на засадах толерантності і соціальної відповідальності, взаємопідтримки на рівні соціальної групи і держави.

Людина, попри все, постійно виходить за свої межі, відтворюючи людяність, протиставляючи себе природному, стихійному, тваринному, повертаючись до світу цінностей, працюючи над своїми помилками, творячи себе, падаючи і знову піднімаючись, утверджуючи себе, діючи у відповідності до власного вибору і переконання, відтворюючи у своїй особі реалії соціокультурного буття.

Література

1. Амстердамська декларація 2002 року : документ світового гуманістичного руху [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.humanism.ru/documents/759-amsterdam2002.html>
2. Балл Георгій Сучасний гуманізм та його діалогічні орієнтири. *Психологія і суспільство*. 2006. № 3. С. 7–31.
3. Бичко І. В. Філософія : курс лекцій. Тема 4: Буття та життя. К., 2002. Режим доступу : <http://readbookz.com/books/181.html>
4. Воронкова В. Г. Деконструкція гуманізму в умовах постмодерністської глобалізації. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2010. Вип. 40. С. 14–35.
5. Гуссерль Э. Логические исследования. Картезианские размышления. Кризис европейских наук и трансцендентальная феноменология. *Кризис европейского человечества и философия. Философия как строгая наука*. Мн. : Харвест, М. : АСТ, 2000. 772 с.
6. Онищук О. Контури феномена постлюдини в інформаційному суспільстві: особливості експлікації. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Філософські науки. 2013. № 750. С. 46–51.
7. Пирожков С. І., Хамітов Н. В. Цивілізаційний проєкт України: від амбіцій до реальних можливостей. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 6. С. 45–52.
8. Рафальський І. О. Український національний проєкт і його цивілізаційний контекст. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2012. Вип. 6. С. 244–253.
9. Степаненко І. В. Духовність і життєва компетентність. *Філософська думка*. 2005. № 6. С. 40–55.

10. Столярова О. Е. Наука и идеалы гуманизма. *Вестник Томского государственного университета Философия. Социология. Политология*. 2021. № 60. С. 248–254.

11. Сухова Н. Духовность и гуманизм человека XXI века. *Вісник НАУ. Серія : Філософія. Культурологія*. 2015. № 2(22).

12. Татаркевич В. О счастье и совершенстве человека. М. : Прогресс, 1981. 367 с.

13. Філософський словник соціальних термінів / В. П. Андрущенко, М. І. Бойченко, М. І. Михальченко та ін. Харків : Корвін, 2002. 672 с.

14. Філософія: світ людини. Курс лекцій : навч. посібник / В. Г. Табачковський, М. О. Булатов, Н. В. Хамітов та ін. К. : Либідь, 2003. 432 с.

15. Хайдеггер М. Письма о гуманизме: Проблема человека в западной философии. М. : Наука, 1988. 338 с.

16. Хамітов Назіп. Філософія цивілізаційного проекту України: людина та її гідна самореалізація як мета і умова поступу. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2017. Вип. 4(90). С. 71–89.

17. Целік Т. В. Особистісне начало у філософській культурі Київської Русі. К. : Вид. ПАРАПАН, 2005. 312 с.

18. Glen S. Aikenhead Review of Research on Humanistic Perspectives in Science Curricula The Handbook of Research on Science Education, edited by Sandra K. Abell and Norman G. Lederman, Lawrence Erlbaum Associates, Inc. 2007. Pp. 881–910.

Анотація

Марасва У. М., Долішняк В. Ю. Перспективи гуманізму крізь призму постмодерної культури. – Стаття.

Історія гуманізму пройшла довгий шлях розвитку від її становлення у стародавньому світі, класичних її ідеалів в епоху Відродження до трансформації основних уявлень щодо призначення людини у сучасному світі. Гуманізм не втрачає актуальності і до сьогодні, оскільки відображає головні ідеали людського, людяного, що отримують своє смислове значення в добу глобальних викликів сучасного суспільства і пов'язаної з нею кризи духовності. Як світоглядний принцип гуманізм передбачає принцип вільної волі, особливого місця людини у світі та її вільної творчої реалізації, розвиток її особистих якостей, освіченості, почуття власної гідності в інтеграції естетичних і моральних ідей.

Сучасне потрактування основних ідеалів гуманізму в контексті глобальних духовно-світоглядних викликів змушує шукати нові шляхи залученості людини як суб'єкта історії через синтез наукового та соціогуманітарного знання. Цьому сприяє інформатизація суспільства, що розширює людські можливості пізнавальної діяльності, формуючи тим самим людину нового типу – «постлюдину» з трансгуманістичним світобаченням. Але попри все, пошуки свого самоздійснення і віднайдення своєї соціальної ролі повинні спиратися на традицію як осередок світоглядного самовизначення кожного з нас та джерело культурної модернізації, а це передумова розвитку успішної, цілеспрямованої, самодостатньої особистості.

В сучасній філософії поняття гуманізму перегукується з духовністю, де збереження гуманних основ буття передбачає і формування соціальних і моральних якостей. Тому обґрунтування ідеалів гуманізму

та його нове потрактування на тлі соціальних зрушень сучасності стає важливою умовою прогресу суспільства, в якому людина як основний суб'єкт історії покликана зреалізувати себе на основі синтезу ідей і знань, шляхом критичного мислення побудувати своє життя на принципах людяності, моральності, толерантності та соціальної відповідальності створити умови для власного саморозвитку. Цьому сприятимуть цивілізаційні проекти, основою яких є вибір стратегії розвитку (саморозвитку) не тільки окремої людини, а й її гармонізації відносин зі світом (суспільством, іншими).

Ключові слова: гуманізм, антропоцентризм, самореалізація, саморозвиток, цивілізаційний проект, метаантропология, людяність, гідність, моральні цінності.

Summary

Marasva U. M., Dolishniak V. U. Perspectives of humanism through the prism of postmodern culture. – Article.

The history of humanism has come a long way from its formation in the ancient world, its classical ideals in the Renaissance to the transformation of basic ideas about the purpose of man in the modern world. Humanism is still relevant today, as it reflects the main ideals of the human, the human, which gain their meaning in the age of global challenges of modern society and the crisis of spirituality associated with it. As a worldview, humanism presupposes the principle of free will, the special place of man in the world and his free creative realization, the development of his personal qualities, education, self-esteem in the integration of aesthetic and moral ideas.

The modern interpretation of the basic ideals of humanism in the context of global spiritual and ideological challenges forces us to look for new ways of human involvement as a subject of history through the synthesis of scientific and socio-humanitarian knowledge. This is facilitated by the informatization of society, which expands the human possibilities of cognitive activity, thus forming a new type of person – «posthuman» with a transhumanist worldview. Nevertheless, the search for self-fulfillment and finding one's social role must be based on tradition as a center of worldview of each of us and a source of cultural modernization, and this is a prerequisite for the development of a successful, purposeful, self-sufficient individual.

In modern philosophy, the concept of humanism resonates with spirituality, where the preservation of the humane foundations of life involves the formation of social and moral qualities. Therefore, substantiation of the ideals of humanism and its new interpretation against the background of social changes of today becomes an important condition for the progress of society, in which man as the main subject of history is called to realize himself on the basis of synthesis of ideas and knowledge. tolerance and social responsibility to create conditions for their own self-development. This will be facilitated by civilization projects, the basis of which is the choice of development strategy (self-development) not only of the individual, but also its harmonization of relations with the world (society, others).

Key words: humanism, anthropocentrism, self-realization, self-development, civilization project, metaanthropology, humanity, dignity, moral values.